Mini segédlet a közösségi tervezéshez

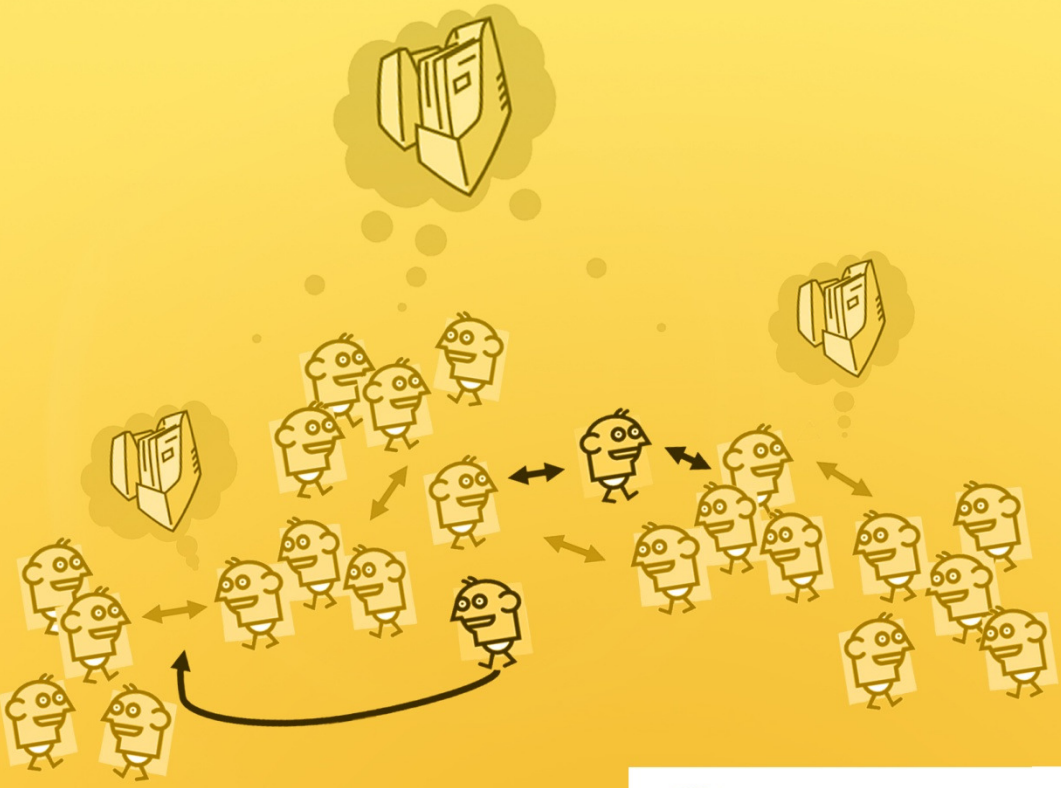

ÚJ SZÉCHENYI TERV

Autonómia Alapítvány

köfe Közösségfejlesztők Egyesülete

LECHNER LAJOS TUDÁSKÖZPONT

SZAKMAI SZÖVETSÉG · SZOCIÁLIS · AZ ICSW MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁGA

Készítette a „Közösségi felzárkóztatás a mélyszegénységben élők integrációjáért program szakmai koordinációja” című projekt (TÁMOP 5.1.3.-09/1-2009-0002) keretében Sain Mátyás.

A projekt főpályázója az Autonómia Alapítvány, konzorciumi partnerei a Közösségfejlesztők Egyesülete, a Lechner Lajos Tudásközpont Nonprofit Kft. (korábban: VÁTI Nonprofit Kft.) és a Szociális Szakmai Szövetség.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg 2010.05.01 és 2014.05.31. között.

mélyszegénység

ISBN 978-963-08-9191-2

Budapest, 2014

www.melyszegenyseg.hu

Bevezetés

Lehet-e együtt tervezni, gondolkodni a térség szereplőivel, közösségével, és mindazokkal, akiket a fejlesztések érinteni fognak? Hogyan tud ennyi különböző hátterű, tudású, érintettségű, érdekeltségű szereplő együttműködni? Lehet-e vállalni, kezelni a felmerülő érdekellentéteket, konfliktusokat? Megéri-e a megbízónak, a támogatónak, az önkormányzatnak felvállalni egy ilyen folyamat terheit és eredményeit? Hogyan tud tizenöt, húsz, vagy még több ember hatékonyan együtt gondolkodni, együtt tervezni?

Ilyen és hasonló kérdésekre keresi a választ ez a rövid tájékozató, kedvcsináló kiadvány, amelyet ajánlunk mindazoknak, akik akár döntéshozóként, akár érintettként szeretnének jobban belelátni a tervezés és döntéshozás közösségi lehetőségeibe. E füzet célja elsősorban a fogalom tisztázása, a legalapvetőbb kérdések megválaszolása. A közösségi tervezési folyamat mélyebb megértéséhez, gyakorlatának elsajátításához egyre több magyar nyelvű útmutató nyújt segítséget.

A kiadvány a *„Közösségi felzárkóztatás a mélyszegénységben élők integrációjáért”* című program keretében készült. E program, ahogy címéből is kiolvasható, a szegénység elleni küzdelem közösségi útjait keresi, támogatja. Szociális szakemberek, közösségfejlesztők és térségfejlesztők együttműködésében 25 támogatott térségi program valósult meg. E programok egyik fő tanulsága volt, hogy a szegénység terjedéséhez hasonló komplex problémákat csak komplex megoldásokkal lehet kezelni. Ezek beazonosítása, megtervezése és alkalmazása – éppen komplexitásuk miatt – azonban csak a térségi szereplők együttműködésében, a helyi közösségek támogatásával történhet meg. A közösségi tervezés szemlélete, módszerei és technikái megadják azokat a kereteket, amelyek a helyi társadalmat alkalmassá tehetik a komplex problémamegoldásra.

Szakértői vagy közösségi tervezés?

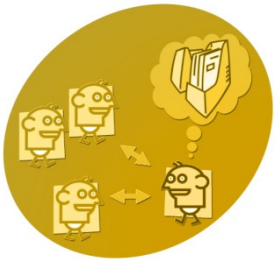

A hazai fejlesztési gyakorlatra még mindig az jellemző, hogy vezetők, döntéshozók, befektetők szűk köre dönti el, hogy milyen beruházások, fejlesztések valósuljanak meg. A döntést követően szakértők, szakemberek bevonásával elkészülnek a megfelelő tervezési dokumentumok, műszaki tervek. Jobb esetben a bevont szakértők felmérik a fejlesztés néhány érintettjének véleményét, szükségleteit is. Végül a kivitelezés megkezdése előtt a terveket „társadalmasítják", azaz nyilvánossá teszik, és lehetőséget adnak a lakosság számára a véleménynyilvánításra. A fő probléma ezzel a gyakorlattal az, hogy az érintettek csak a kész terveket láthatják, a döntéshozatalban nem vehetnek részt, a problémákról, a helyzetről egymással nem beszélgetnek, a döntések eredményeinek csak passzív „elszenvedői". A tervezési folyamat során összegyűjtött (általában részleges, korántsem teljes körű) tudás, információ egyedül a tervező/döntéshozó kezében, fejében van együtt. Az utólagos társadalmasítás pedig több szempontból is üres formaságnak tekinthető, hiszen a kész terven ilyenkor lényegi változtatást már úgysem lehet elérni.

Az utólagos társadalmasítás több szempontból is üres formaságnak tekinthető

A ***közösségi tervezés*** esetében az érintettek már a tervezési folyamat elején, a helyzetfeltárás, problémafelvetés során kapcsolatba kerülnek egymással, megismerik egymás érdekeit, szándékait, elképzeléseit. A „terv" a közös gondolkodás során valamiféle konszenzussal jön létre (természetesen adott részletkérdésekben továbbra is külső szaktervezők, mérnökök bevonásával), így gyakorlatilag azt ismertetni, elfogadtatni, „társadalmasítani" sem kell, hiszen aki erre bármiféle késztetést érzett, maga is részt vett annak megalkotásában. Az érintettek részéről tapasztalható elköteleződés, a tulajdonosi hozzáállás ebben az esetben sokkal erősebb, és a tervezőnek, a megrendelőnek sem kell attól tartania, hogy a terv megvalósítása során ellenállásba ütközik.

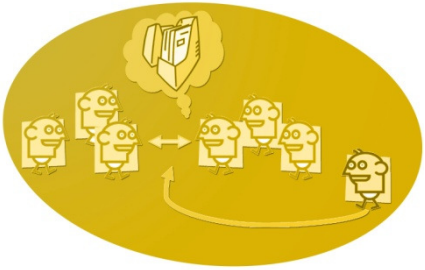

A közösségi tervezés tehát nem egy még szélesebb körben, még alaposabban végzett társadalmi egyeztetés, hanem egy alapvetően más, eleve a helyi közösség képviselőinek bevonására és a velük való közös gondolkodásra építő tervezési módszer.

Ki a laikus? Mihez is értünk?

Mindenkire a saját életének, élethelyzetének, valamint foglalkozásának szakértőjeként tekintünk

Fontos tisztázni a „laikusság" kérdését, hiszen legygyakrabban az érintettek laikusságára hivatkozva vetik el a közösségi tervezés lehetőségét. A legfontosabb állítás, hogy mindannyian „szakértői" vagyunk saját életünknek, szükségleteinknek, vágyainknak, és – ha van, vagy volt valaha – munkakörünknek, s ha az adott tervezés, fejlesztés érinti ezeket, akkor értelemszerűen szeretnék ezt a „szakértelmet", tudást a tervezés során közzétenni, érvényre juttatni. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy az irányítással, döntéshozatallal a választások során néhány évre felruházott vezetőink adott kérdésekben (pl. építészeti, településtervezési, szociálpolitikai ügyekben) általában éppolyan laikusak, mint a lakosság bármely szereplője. Éppen ezért a közösségi tervezés logikája szerint mindenkire a saját életének, élethelyzetének, valamint foglalkozásának szakértőjeként tekintünk, és a bevonás során arra adunk lehetőséget, hogy a tervezési folyamatban ebben a minőségében partnerként vehessen részt.

A végső döntésre természetesen a közösségi tervezésben is a felhatalmazott döntéshozóknak kell a pecsétet rátennie, magát a döntéshozatali folyamatot, más szóval a tervezést azonban sokszereplőssé, valóban „demokratikussá" lehet tenni. A fenti logikát megértve, átgondolva sokkal tisztábban látjuk, hogy kit milyen kérdésben szeretnénk a közösségi tervezési folyamatban látni. Egyrészt saját élethelyzetének „szakértőjeként" mindenki elmondhatja, hogy számára mi a fontos, hogyan szeret vagy szeretne élni, mit szeretne másként látni. Másrészt minden foglalkozásnak, ágazatnak megvannak a

maga szereplői, és ebben a sorban a döntéshozói, polgármesteri szerep is csak egy a foglalkozások között. Példaként: a polgármester szakértője a település menedzsmentjének; a jegyző szakértője a betartandó törvényeknek, szabályoknak; az intézményvezetők szakértői az általuk képviselt ágazatoknak és így tovább. Olyan „szakértelmeket” is fel tudunk sorolni, amelyek mögött többnyire nem áll formális intézmény: a kisgyerekes anyukák „szakértői” a játszótereknek vagy a babakocsis közlekedésnek; a kutyatartók „szakértői” a kutyasétáltatásnak; a testi fogyatékkal élők „szakértői” az akadálymentes közlekedésnek; és végül egy szélsőséges példát említve: a hajléktalanok, mélyszegények szakértői a nyomornak, a mindennapos túlélésnek. Ha olyan tervet akarunk letenni az asztalra, amely a helyi társadalom egészének előrelépést jelent, mindezeket a „szakértelmeket” be szeretnénk csatornázni.

Miért is?!

A közösségi tervezés akkor tekinthető valódinak, hitelesnek, ha tényleg az érintettek széles körének bevonására, a közös gondolkodásra, az együttműködésre és ennek köszönhetően a lehető legtöbb tudás és ismeret felhasználására törekszik. Ez a klasszikus szakértői tervezéshez képest értelemszerűen időigényes, ráadásul nehezen kivitelezhető, sok előre nem látható buktatót rejtő folyamat, ezért csak kellő motiváció és a minimális feltételek (amik közül a legfontosabb a megfelelő mennyiségű idő és energia) megléte mellett lehet eredményes. Amíg a helyi kapacitások ki nem alakulnak, egyes helyi szereplők bele nem tanulnak a dologba, általában szükség van külső „facilitátorra”, folyamat-segítőre, akinek van némi tapasztalata a bevonással, a közös munkával kapcsolatban. A közösségi tervezés mind irányítóinak, mind az érintett résztvevőknek egy *tanulási folyamat*.

A közösségi tervezés egy tanulási folyamat

A közösségi tervezésnek tehát jelentős „ára” van, mégis minden szereplő számára hasznos rövid és hosszútávon egyaránt. Ez elsőre talán nem nyilvánvaló, ezért vizsgáljuk meg a kérdést néhány szereplő szemszögéből.

Aránylag könnyű belátni, hogy a ***lakosságnak***, az egyes ***lakossági vagy civil csoportoknak*** érdeke, hogy **sajátos igényeik** vagy az adott lakóhellyel, élethelyzettel kapcsolatos **konkrét tudásuk hasznosuljon a tervezésben**, hiszen így a változtatás, a fejlesztés valós igények szerint, a legtöbbek megelégedésére, de legalábbis elfogadható kompromisszumok mentén valósul meg.

Az eredmény: kezelhető konfliktusok, valós igények, ágazatközi megoldások, megoszló felelősség, elköteleződés, elégedett szavazók…

Az ***egyes szakmákban, ágazatokban dolgozók*** számára is érthetően fontos a közös gondolkodás, hiszen így a szakmai érdekeket egyeztetve, más szakmák álláspontját is megismerve **olyan fejlesztések valósulhatnak meg, amelyek valamennyi ágazat számára előnyösek**, és az ezekben dolgozók munkáját sikeressé tehetik.

Általában nehezebb kérdés, hogy a ***döntéshozók***, a ***helyi politika*** számára miért jó a hosszadalmas, sokszereplős tervezési folyamat a gyors döntésekhez és az ezeket követő hatékony megvalósításhoz képest. A legfontosabb érv általában az, hogy az érintettek folyamatos együttgondolkodása mellett az esetleges érdekellentétek már a tervezési folyamat során felszínre kerülnek, és általában sikerül a mindenki számára elfogadható kompromisszumos megoldást megtalálni, így a fejlesztés kapcsán **nem fog komolyabb konfliktus kirobbanni**. A közös munka arra is garancia, hogy a fejlesztés esetleges **sikertelenségét nem egy szűk döntéshozói körön kérik számon** az érintettek, hiszen a döntéshozásban – a döntés előkészítésében – maguk is részt vettek. Fontos érv az is, hogy ha a helyi lakosság a magáénak érez egy adott fejlesztést, akkor **kialakul egyfajta tulajdonosi szemlélet, kötődés**, ami felelősebb, gondoskodóbb magatartással jár – vagyis az emberek a fejlesztések eredményeire vigyázni fognak. És végül egy nem elhanyagolható szem-

pont, hogy ha mind a „magánemberek”, mind a különféle ágazatokban dolgozók elégedettek, a fejlesztésekben otthon érzik magukat, akkor **a választási évben a bizalmat valószínűleg újra azoknak a politikusoknak adják**, akik ezt a lehetőséget megadták nekik.

A vidék jövője a helyi közösségek kezében van

Érdemes még néhány szót ejteni a közösségi tervezés **hosszú távú, közösségfejlesztő hatásáról**. Ma már a legtöbb szakember egyetért abban, hogy a vidék jövője a helyi közösségek kezében van, vagyis a közösségek erőssége, összefogásra való képessége nagymértékben meghatározza, hogy a válságból sikerül-e egy térségnek kikerülnie. A közösségfejlesztés alapvető eszköztára, nem meglepő módon, nagyon hasonló a közösségi tervezéséhez: sok-sok találkozásra, beszélgetésre van szükség ahhoz, az egyes társadalmi (érdek)csoportok megismerjék egymás álláspontját, helyzetét, és felismerjék, hogy csak egy mindenki számára elfogadható és gyümölcsöző helyzetben lehet valós, hosszan tartó pozitív változásokat elérni. A közösség erősödését a beszélgetések és a közös munka mellett a sikerélmények, a közösségi élmények segítik. Egy jól szervezett és jó kimenetelű közösségi tervezési folyamat mindezeket biztosítja.

A közösségi tervezési folyamat lépései

Ahány tervezési szituáció, annyiféle tervezési folyamat: a közösségi tervezés a legkevésbé sem szabványosítható, mindig az adott célok, lehetőségek és egyéb (gyakran előre nem látható) körülmények határozzák meg. Ugyanakkor mégis fel tudunk vázolni egy olyan logikai sorrendet, amelyet többé-kevésbé minden közösségi tervezési folyamat követ. Éppen esetlegessége és szabványosíthatatlansága miatt különösen fontos a közösségi tervezés esetében a „tervezés tervezése”, a tevékenységek jó előkészítése. A tervezési folyamatot a kitűzött célokhoz szabjuk, és nagyon fontos, hogy reális céljaink legyenek. Gyakran előfordul, hogy céljainkat, sikerkritériumainkat kell az erőforrások szűkösségéhez (pl. szorító időkorlát) igazítanunk.

Előkészítés, a folyamat megtervezése

Gyakran arra volna szükség, hogy a közösségi tervezést **közösségfejlesztő tevékenységek** előzzék meg: az érintett közösségek megerősítése, a helyzettel kapcsolatban beszélgetések indítása, a változások iránti vágy és motiváció felkeltése. Az előkészítés során aztán meg kell találnunk (hacsak nem magától értetődik), hogy kik azok a fő térségi szereplők, akik kellőképpen motiváltak ahhoz, hogy a tervezési folyamat gazdái legyenek. Ezekkel a kulcsszereplőkkel kialakíthatunk egy olyan (általában informális) **helyi tervezési intézményrendszert**, amely ténylegesen a közösségi tervezési folyamat gazdája, irányítója lesz. Felállíthatunk például egy *bizottságot*, amely a formálisabb szereplők, döntéshozók részvételével felügyeli, követi a tervezést, valamint különböző tematikus *munkacsoportokat*, amelyek az egyes részfeladatokért, tématerületekért felelősek. A kulcsszereplők számára szervezhetünk kapacitásfejlesztést, képzést, amelynek során a közösségi tervezés módszertanával és eszközeivel közelebbről megismerkednek. A kulcsszereplőkkel azután elvégezhetjük az **érintettek azonosítását és elemzését**: mind a formális, mind a nem formális, de mégis megfogalmazható érdekcsoportokat és szereplőket összeírjuk, majd egyenként elemezzük, hogy az adott tervezési feladathoz milyen módon lehet megnyerni, bevonni őket. Különleges figyelmet kell fordítani azokra a csoportokra, akiket a legnehezebb bevonni, akiknek a legkisebb az érdekartikulációs képessége. Ezután az adott erőforrások és a kívánatos célok függvényében **megtervezhetjük a közösségi tervezési folyamat lépéseit**. Fontos, hogy elérhető célokat tűzzünk ki, és egy átlátható és megvalósítható folyamatot jelöljünk ki. Egy mindenre kiterjedő **kommunikációs stratégiában** határozzuk meg, hogyan tudjuk a közös munkát átláthatóvá és mindenki számára elérhetővé tenni.

Közösségi helyzetfeltárás

Az egyes részfeladatokat felvállaló munkacsoportok összegyűjthetik az elérhető statisztikai adatokat, gyűjthetnek helyi információkat, elemezhetik a korábbi terveket, tanulmányokat. Készíthetnek előzetes helyzetfeltáró kérdőíveket, interjúkat is, ha további adatokra van szükség. A helyzetfeltárás lényegét azonban azok a **találkozók, műhelymunkák** fogják jelenteni, ahol a térségi szereplők, a helyi érin-

tettek összegyűjtik és elemzik a problémákat. Ilyenkor nem az objektivitás, tényszerűség a lényeg: éppen arra keressük a választ, hogy az egyes érintettek, érdekcsoportok hogyan látják a helyzetet, mit tekintenek a legnagyobb problémának, mik a szükségleteik, érdekeik, min szeretnének változtatni. A teljes folyamat „közösségi": a cél nem az, hogy a munkacsoport-tagok átfogóbb ismeretekre tegyenek szert, hanem az, hogy valamennyi szereplő lássa és megértse a többi érintett szükségleteit, vágyait, a problémákkal kapcsolatos értelmezését. A helyzetfeltárás során jó eszköz lehet az erősségek, gyengeségek, veszélyek és lehetőségek elemzése, illetve a problémák ok-okozati viszonyainak feltárása. A munkacsoportok legfőbb feladata, hogy szervezze, lebonyolítsa ezeket a találkozókat, az eredményeket pedig kommunikálja.

A részvételi helyzetfeltárással megértést generálunk az érintettek között, megteremtjük a változtatás igényét és beindítjuk a kommunikációt

Elemzés és tervezés

A helyzetfeltárás tevékenységei nyomán kialakul a megoldandó negatív helyzetről egy közös tudás, az ok-okozati viszonyok közös megértése. A következő lépés az egyes érintettek által vágyott jövő azonosítása, illetve ezek eredőjeként egy konszenzusos **közös jövőkép** megfogalmazása, majd az ehhez vezető lépések meghatározása. A jövőkép megfogalmazása előtt **különböző forgatókönyveket** is kitalálhatunk, felvázolhatunk közösen. Ez segíthet abban, hogy szélsőséges helyzeteket is elképzeljünk, és ezáltal kizökkenjünk a napi problémákból, rutinokból. A forgatókönyv-elemzés kérdése a *„mi lenne ha"* pl. *...bekövetkezne minden, amitől félünk, ...vagy éppen minden jó irányt venne, ...vagy nem csinálnánk továbbra sem semmit, milyen hatással lennének ezek a helyzetek az egyes érintettekre?* A **jövőkép** kérdése: *„milyennek szeretnénk látni a helyzetet/térséget pl. 10 év múlva?"* A jövőképet, annak egy rövid, tömör leírását akkor tekinthetjük konszenzusosnak, ha az érintettek széles köre hozta létre és ért vele egyet. A „közös" mellett létrehozhatunk több, egymást kiegészítő „ágazati" jövőképeket is, de fontos, hogy ezek a nagy közös jövőkép összeillő mozaikjai legye-

nek. A jövőkép széles körű kommunikálása, az esetleges visszajelzések kezelése után megkezdődhet a **stratégiai tervezés**: a jövőkép értelmében mik a fő értékrendi prioritásaink, mik a fő, elérendő célok, milyen lépésekkel, konkrét tevékenységekkel érjük el ezeket. Mindez a gyakorlatban természetesen jóval hosszabb és összetettebb folyamat, mint így leírva, számtalan műhelymunka, különböző szereplők körében megtartott tervező „workshop" során körvonalazódik. Ebben a szakaszban az egyes munkacsoportok koordinálják az egyre koncentráltabb és „szakmaibb" közösségi tervező munkát. Végül az **operatív tervezés** során gyakorlatilag olyan konkrét projekteket formálunk a stratégia lépéseihez, amelyek mögött konkrét személyek, felelősök állnak.

A konszenzusos, közös jövőkép megléte az első fontos sikerkritérium

Értékelés, nyomonkövetés

Minthogy a közösségi tervezés egy **tanulási folyamat**, illetve egy kiszámíthatatlan, előre nem látható akadályokat rejtő terep, értelemszerű, hogy folyamatosan értékelnünk kell mind a közösségi munka eredményeit és kudarcait, mind a sikerkritériumok teljesülését. Az értékeléshez hasonló állandó tevékenység a folyamatos, sokszintű kommunikáció, amely minden tevékenységet kísér.

Az előre eltervezett, adott feladatra, adott célokkal, adott időkeretekkel megvalósított közösségi tervezési folyamatot végül tekinthetjük úgy, mint egy befejezett projektciklust, ugyanakkor a felszabadított közösségi energiákkal élve új és új közösségi tevékenységeket lehet és érdemes kezdeményezni.

A módszer: közösségi tervezési technikák

A fent felvázolt folyamat talán nem tűnik túl nagy kihívásnak, ugyanakkor, mint mindenhol, itt is sok múlik a megvalósítás részletein. Az együttműködés, a közös gondolkodás kultúráját az általános iskolától kezdve kellene gyakorolnunk. Sajnos az iskolarendszer erre nem fektet nagy hangsúlyt, azonban különböző közösségi terve-

zési technikák nagyon tudatos használatával mégis eredményessé tudjuk tenni az együtt töltött időt.

Hatékonyan, célravezetően, demokratikusan. Aki vett már részt lakossági fórumon, valamilyen terv társadalmasításán, közmeghallgatáson, az tudja, hogy mennyire nem hatékony, nem célravezető és nem demokratikus, amikor a résztvevők jelentkezéses alapon szólhatnak hozzá az ismertetett tervekhez, feltett kérdésekhez. Ilyenkor elsősorban a domináns személyiségű, a nyilvános beszédhez jobban hozzászokott személyek kérnek szót. A kinyilvánított vélemények, amelyek sok esetben nem is közvetlenül a tárgyhoz tartoznak, aztán lavinaként sodorják el a találkozót, egyik véleményre jön a másik, és leginkább álláspontokat, szerepeket látunk. A megjelentek jelentős része egyáltalán nem szól hozzá, csak egyre fogyó reménnyel próbál kihámozni valami hasznos információt a hozzászólásokból. A meghirdetett egy órából kettő lesz, és végül otthon mégsem tudjuk elmondani, hogy miről is szólt az együttlét. Az ilyen fajta félrecsúszásoknak vehetjük elejét, ha közösségi tervezési módszereket, technikákat használunk; ezek biztosítják, hogy mindenki hozzászóljon, minden hozzászólás a feltett kérdésre adjon választ, a megbeszélés, műhelymunka az időkeretek között maradjon, és az összegyűlő információk látható formában, lefényképezhetően, „hazavihetően", kommunikálhatóan kerüljenek be a közösbe.

Az általánosan használt **közösségi tervezési technikák** egyszerűek, bárki könnyedén elsajátíthatja őket, és némi rutinnal sikeresen fogja alkalmazni. A technikák különböző változatai általában három dologban megegyeznek:

(1) Néhány perc **önálló gondolkodást** adnak a résztvevőknek, hogy az első hozzászóló ne befolyásolja a többieket.

(2) **Mindenkit megszólaltatnak**, ráadásul mindenkit egyenlő mértékben.

(3) Az elhangzottak azonnal **látható, olvasható formában** is megjelennek – táblán, flipcharton, csomagolópapíron.

Minden tervezési technika alapja az **ötletbörze** (más néven ötletroham, angolul *brainstorming*). Ha ebben a technikában van némi rutinunk, ezt már könnyedén az adott helyzethez, résztvevői körhöz, időkeretekhez, létszámhoz tudjuk igazítani.

Az ötletbörze egyedüli célja, hogy rövid idő alatt minél több ötletet, javaslatot gyűjtsünk össze egy adott témában úgy, hogy abban mindenki aktívan részt vesz. A találkozókon, műhelymunkákon általában nem véleményeket, hanem sokkal inkább konkrét ötleteket, tényszerű megállapításokat gyűjtünk a résztvevőktől. Az ötletbörze a következő lépésekből áll:

1. Tegyük fel (és jól láthatóan írjuk is le) a megválaszolandó kérdést, és kérjük meg a résztvevőket, hogy gondoljanak a lehető legtöbb válaszra, ötletre a kérdéses témával kapcsolatban. A folytatástól függően ezeket felírhatják egy lapra maguknak, vagy nagy, olvasható betűkkel egyenként öntapadós (post-it) cetlikre, de ügyeljünk arra, hogy ne kezdjenek el beszélgetni. Erre a fázisra szánjuk rá a megfelelő időt (általában 5-10 perc), hogy mindenki valóban elkezdjen önállóan gondolkodni.

2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy röviden olvassák fel ötleteiket (sorban haladva, de egyszerre mindenki csak egyet, több körben, hogy mindenki aktív maradjon), vagy olvassák fel és adják át a cetliket (ilyenkor be lehet gyűjteni egyszerre valamennyit). Ebben a fázisban minden ötletet egyformán kezelünk, ha valami nem érthető, tisztázhatjuk, de ne kezdjünk semmit megvitatni.

3. A moderátor az elhangzott ötleteket csomagolópapírra/táblára írja, vagy a begyűjtött cetliket (általában csoportosítva) felragasztja. Cetlik használatánál előny, hogy az ismétlődések jól látszanak, így automatikusan „szavaztunk" is a legfontosabbakra. A bemondásnál lehet kérni, hogy ne legyenek ismétlődések, vagy azokat jelezhetjük valamiképpen. Az összegyűjtött ötleteket később még csoportosíthatjuk, vagy valamilyen szempontból értékelhetjük.

Az ötletbörze rövid és vázlatos bemutatása illusztrálja a közösségi technikák általános működését, jellegét. A hazai és nemzetközi szakirodalomban számos jól használható közösségi tervezési technikát *(elmetérképezés, problémafa-elemzés, világkávézó stb.)* találunk részletes leírással, tanácsokkal, amelyek sikeressé, gyümölcsözővé tehetik a közös munkát.

Természetesen a technikák csak az eszközt jelentik, legalább ilyen **fontos, hogy mit kérdezünk**. A korábban felvázolt tervezési folyamatban a tipikus kérdések a következők.

Az „alapozó” kérdések általában a helyzet (pl. az adott lokalitás) értékeire, erősségeire vonatkoznak, és egyben megerősítik a résztvevők motivációját. *Miért fontos nekem az adott szituáció? Mit szeretek, mire vagyok büszke az adott településen, szomszédságban? Mit mutatnék meg egy idegennek?* Térségfejlesztési ügyben a település, térség erősségeit a megjelentek általában eléggé hasonlóan értékelik, és mindenkit jó érzéssel tölt el, hogy az esetleg bizonyos területeken ellentétes érdekeket vagy világnézetet képviselő személyek is hasonló szemmel látják a települést vagy a szituációt, és hasonló értékeket neveznek meg. Ezzel megteremtődik egy közös alap, egy közös érintettségi, érdekeltségi szint.

Más kérdések a megjelentek életével, szokásaival, egyéni szükségleteivel kapcsolatban adnak értékes információt: *Milyen szükségleteim vannak az adott szituációval kapcsolatban? Milyen tevékenységeket végzek egy parkban, egy téren, a település közterületein stb.?* Itt előkerülhetnek az egyes résztvevők eltérő élethelyzetéből, hátteréből következő különbségek, amelyek akár konfliktusban is állhatnak egymással, bár ez aránylag ritka. Nagyon fontos eleme a közösségi tervezésnek, hogy ebben a fázisban mindenki szembesüljön azzal, hogy nem csak az általa érvényesnek, fontosnak tartott szempontok léteznek, más élethelyzetekből más szükségletek következnek.

A problémákra, hiányosságokra is rá tudunk kérdezni pozitív előjellel: *Milyen változásokat szeretnék látni a következő években? Milyennek szeretném látni a települést 10 év múlva? Milyen települést, szomszédságot szeretnék a gyerekeimre, unokáimra hagyni?* Bár elméletileg előfordulhat, általában nem szokott feloldhatatlan konfliktus születni ezen a téren sem.

Végül rengeteg gyakorlati ötletet, javaslatot gyűjthetünk a műhelymunkák során a megfogalmazott célok eléréséhez szükséges konkrét teendők, lépések kapcsán. *Van-e olyan a céljaink között, amit pénz nélkül is el tudunk érni, amivel gyors sikerünk lehet? Mik a rövidtávú, legfontosabb célok és az ezekhez kapcsolódó teendők? Mi az, amihez jó gyakorlatot találunk valahol, amire érdemes tanulmányutat szervezni? Ki mit vállal a felsorolt feladatokból?*

A fentiekben ízelítőként néhány típuskérdést soroltunk fel, de az adott feladathoz, közösséghez, műhelymunkához szabva a kérdések sora szabadon bővíthető, változtatható. A legfontosabb szempont, hogy mindenkinek legyen lehetősége értékrendi választásokat tenni, a saját szükségleteit, érdekeit artikulálni, illetve hogy az egyes szakterületek szakmai szempontjait sikerüljön összehangolni, partnerséggel, együttműködéssel a közösen meghatározott célok szolgálatába állítani.

E rövid, könnyen áttekinthető segédlettel a következő kérdésekre próbálunk választ adni:

Mi a közösségi tervezés?
Kinek miért érdemes közösségi tervezést kezdeményezni, abban részt venni?
Hogyan épül fel egy közösségi tervezési folyamat?
Milyen módszerekkel érhetünk el sikeres együttműködést, közös munkát?

A segédlet elsősorban tájékoztató, figyelemfelkeltő. A témával kapcsolatban részletesebb útmutatást találsz a *Területfejlesztési füzetek (1) – Segédlet a közösségi tervezéshez (NFGM-VÁTI 2010)* című kiadványban, amely az internetről letölthető.

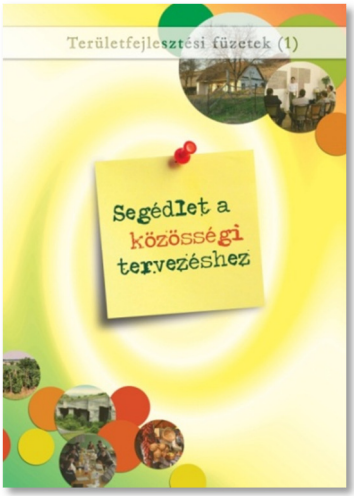

„A terv semmi,
a tervezés minden.”

(Eisenhower)

A hazai gyakorlatban is egyre elterjedtebb, hogy már a tervezési folyamat korai szakaszába bevonják a fejlesztés érintettjeit, kikérik véleményüket, sőt egyes feladatokat akár az érintett csoportokra delegálnak. A stratégiai tervező szakmák – legyen szó területfejlesztésről, vidékfejlesztésről, településfejlesztésről vagy várostervezesről – hagyományos paradigmája szerint a tervezés jól képzett, diplomás szakemberek feladata. A tervezés kifejezést ugyanakkor nemcsak e szakmák, hanem magunk is használjuk hétköznapi teendőink során, és tartalmát tekintve sem fedezhetünk fel igazán lényeges különbséget a két fogalomhasználat között. Egy család stratégiai tervező szakember nélkül is képes eldönteni, hol és hogyan kíván élni, boldogulni. Legtöbbször a magánvállalkozó is maga tervezi meg és dönti el, hogy milyen fejlesztéseket kíván a vállalkozás sikere érdekében véghezvinni. Vajon egy szomszédsági körzet, utcaközösség, netán egy kisebb település lakói képesek-e, jogosultak-e ugyanerre? Mennyire vagyunk külső szakértőkre utalva, miközben magunk is nap mint nap tervezzük tevékenységeinket, életünket, jövőnket?

Készült a TÁMOP 5.1.3-09/1 „Közösségi felzárkóztatás a mélyszegénységben élők integrációjáért program szakmai koordinációja” című program keretében

www.melyszegenyseg.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.